

סדר המשנה

סדר לשה סדר המשנה

ר' תנחומא פתר ליה בשיתא סדרי משנה. תורת ה' תמימה - זה סדר נשים, וכן הוא אומר כלך יפה רעיתי ומום אין בך. עדות ה' נאמנה - זה סדר זרעים שהוא מאמין בחיי העולם וזרע. פקודי ה' ישרים משמחי לב - זה סדר מועד שיש בה סוכה ולולב וכל מועדי השנה שכתוב בהן ושמחת בהגך. מצות ה' ברא מאירת עינים - זו סדר קדשים שמאיר עיניהם של חכמים. יראת ה' טהורה - זה סדר טהרות שמפריש בין טומאה לטהרה. משפטי ה' אמת - זו סדר נזיקין שיש בו כל הדינים.

(מדרש תהילים יט/ד)

אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד חסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו.

(שבת לא.)

...אמנם הסדרים, זרעים מועד נשים נזיקין קדשים טהרות כמו שדרשו ז"ל בפסוק והיה אמונת עתיך חוסן ישועות, כמו שהתבאר בתלמוד, אם שסדרם כן על דרך מקרה, אם שהיה לו טעם בסדורם על הדרך אשר ביאר הרב מורה צדק בפתיחתו לביאור המשנה, אם לסבה אחרת...

(הקדמת המאירי ל"בית הבחירה")

והחל בסדר זרעים, לפי שהוא דן במצות המיוחדות בצמח הארץ, וצמח הארץ הוא מזון כל חי, וכל זמן שאין האדם חי על ידי המזון אי אפשר לו לעבוד את ה' בשום אופן מאופני העבודה, ולפיכך הקדים לדבר במצות המיוחדות בצמח הארץ. והסמך לו סדר מועד לפי שכך הוא סדר הכתוב שנאמר ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואחריו ששת ימים תעשה מעשיך, שלש רגלים תחג לי בשנה. אח"כ ראה להקדים דיני נשים לפני שאר דברי ריבות, חיקוי לסדר הכתוב, לפי שכך עשה ה', וכי ימכור איש את בתו לאמה, כי ינצו אנשים ונגפו, ואחריו כי יגח שור איש, ולפיכך הקדים סדר נשים לפני נזיקין. וספר ואלה שמות כולל ארבעת ענינים אלה, כלומר ענין סדר זרעים וסדר מועד וסדר נשים וסדר נזיקין. אח"כ עבר מן ואלה שמות לספר ויקרא כסדר התורה, וקבע אחרי סדר נזיקין סדר קדשים, ואחריו סדר טהרות, לפי שכך הוא סדר הכתוב הקדים דיני קרבנות לפני דיני טומאות וטהרות, לפי שלא התחיל בטהרות אלא מן ויהי ביום השמיני.

(רמב"ם, הקדמה לפיהמ"ש)

סדר מסכת המשנה

"ששים המה מלכות" - אלו ששים מסכתות של הלכות.
"שמונים פילגשים" - אלו שמונים פרשיות שבתורת כהנים.
"ועלמות אין מספר" - אין קץ לתוספות... (שיר השירים רבה ו/כא)

...וסדר אותה אחר מסכת "שבועות" - בשביל שמסכת "שבועות" יש צורך אליה תמיד; ו"עדיות" הן: הודעת הדברים שהעידו במ לפני השופטים בעיתים ידועים וקבלו אותם מהם. אחר כך התחיל לדבר על "עבודה זרה" - לפי שעניינה דבר מוכרח לשופט שיִדְעֶנו, ואז יהיה שלם. כשידע נימוסי העבודות ההן וחוקותיהן ומה שצריך אליהן - אז ידע היאך ידין עליהן. כי כל מי שיעבוד לכוך "שבתאי" בעבודת כוכב "נגה"; או יתפלל לכוך "צדק" בתפילת "מאדים" - אינו חייב מיתה, כמו שבאה הקבלה הברורה. והניח זו המסכת לאחרונה - מפני שלא יקרה עניין עבודה זרה אלא באחד מני אלף ולימים רחוקים. וכאשר נשלם לו מה שצריך אליו השופט, התחיל ב"אבות"...

(רמב"ם, הקדמה לפיהמ"ש)

...זהו סדורו ע"ה, אם שיסדר על דרך מקרה, אם שהיה לו טעם יחייב אצלו להיות אופני הסדור על זאת התכונה על הדרך שהזכיר הרב מורה צדק, אם לסבה אחרת גם כן שאפשר לומר בקצתם אולי בכלם. וגם לי נראה טעם כללי בסדורו ע"ה. והוא שהיתה כוונתו להתחיל בענין החמור שבסדר, ברכות בסדר זרעים, ושבת בסדר מועד, ויבמות בסדר נשים, ותלתא בבי בסדר נזיקין, וזבחים בסדר קדשים, וכלים בסדר טהרות, או אולי לסבה אחרת לא נודעה לנו.

(הקדמת המאירי ל"בית הבחירה")

ולעינין מסכאתא דחזיתון דאית בהו מוקדם ומאוחר, רבי כדתרצה למשנתינו לא סדרינון למסכאתא חדא בתר חברתא, אלא חדא חדא תניא באפי נפשה, מאן דניחא ליה לאקדומה מקדים לה, ומאן דניחא לה לאחורה מאחר לה, ולא ידעינן הי תנא רבי ברישא... ואי אית דניחא ליה לאקדומי ולאחורי הרשות בידו.

(אגרת רב שרירא גאון)

אולם המתבונן ימצא בכל סדר משנה סדר מלאכותי, כי מה דאפשי מפרש ברישא (נדרים ב:), שהקדים רבי בכל סדר המסכתות הכוללות פרקים יותר לפני המסכתות הקטנות. ועל יסוד זה נבין אשר סידר איזה מסכת באחרונה בעוד אשר בהגיון לה משפט הקדימה על המסודרת לפנייה, כאשר סידר ראש השנה אחרי יומא וסוכה שתמה על זה השואל את רב שרירא גאון, וכן קדושין אחרי גטין וכאלו שנדחק בהם רבינו הגדול הר"מ ז"ל.

(הר"ר מרגליות, יסוד המשנה ועריכתה)